

УДК 595.13:599(477)

ВИВЧЕННЯ ТРИХІНЕЛЬОЗУ ДИКИХ ССАВЦІВ В УКРАЇНІ

Дідик Ю. М.

ВСТУП

Трихінельоз – давно відоме гельмінтозне захворювання, що викликається паразитуванням трихінел (кишкових нематод, личинки яких мігрують в поперечносмугасті м'язи). В природних умовах зараження диких тварин (ведмеді, вовки, лисиці та ін.) проходить при поїданні трупів інвазованих тварин. Людина заражується трихінельозом при вживанні м'яса з інвазійними личинками трихінел. Останні досягають статевої зрілості в кишечнику тварини, а їх личинки інкапсулюються в його м'язах. Таким чином, жодна стадія розвитку паразита не виводиться в зовнішнє середовище. Це робить його незалежним від будь-яких природнокліматичних умов і сприяє поширенню в різних географічних зонах, де мешкають сприйнятливі до інвазії тварини.

Хворіють на трихінельоз дикі та домашні тварини, переважно хижі та всеїдні (вовк, лисиця, дикий кабан, домашня свиня, хутрові звірі, коти, собаки, пацюки та ін.), зрідка рослиноїдні (коні, вівці), крім того, дикі птахи та рептилії, а також, людина. Завдяки дослідженням останніх років [1, 2] встановлено, що рід *Trichinella* (Railliet, 1895) має в своєму складі декілька видів: *Trichinella spiralis* (Owen, 1895), *T. nativa* (Britov and Boev, 1972), *T. pseudospiralis* (Garkavi, 1972), *T. nelsoni* (Britov and Boev, 1972), *T. britovi* (Pozio, La Rosa, Murrell and Lichtenfels, 1992), *T. popua* (Pozio, Owen, Rosa, Sacchi, Rossi and Corona, 1999), *T. murrelli* (Posio and La Rosa, 2000), а також, три споріднені генотипи: *Trichinella T6*, *Trichinella T8*, *Trichinella T9*.

ВИВЧЕНІСТЬ ПИТАННЯ

Протягом 1960–2000 рр. в Україні дикі тварини досліджувались в зонах природних вогнищ трихінельозу (Івано-Франківська, Рівненська, Закарпатська області), а також, в Хмельницькій, Черкаській і Донецькій областях, та на Західному Поділлі (табл.1). Інші регіони або взагалі не досліджувались, або данні досліджень стосуються зараження людей. Визначення видового складу трихінел в більшості випадків не проводили. До 1971р., коли в двох ізолятах від звичайної лисиці з Одеської області ідентифікували *T. nelsoni* [1], описували лише один вид – *T. spiralis*. За даними Н. А. Куликової (1993) та І. Ю. Шелемба (1999) на Західному Поділлі України можливо циркулює – *T. nativa*. Таке припущення автори роблять базуючись на морфологічних, екологічних, симбітоологічних та зоогеографічних характеристиках виділених збудників [3, 4].

ПОШИРЕННЯ ЗАХВОРЮВАННЯ

В Україні зареєстровано 22 види синантропних і диких тварин сприйнятливих до трихінельозу [5]. Щорічно реєструють спалахи захворювання серед людей.

В результаті певних соціально-економічних причин в останнє десятиріччя епідеміологічна ситуація по трихінельозу в країні різко погіршилась. Часто джерелом інвазії для людей є м'ясо диких тварин (кабани, лисиці, борсуки та ін.), добуте при полюванні. Так за даними І. Ю. Шелемба (1999), в Закарпатській області трихінельоз людей зареєстрований в 9 адміністративних районах (68 % всієї території області), а інвазійні тварини виявлені в 11 з 13, переважно в гірській та передгірній зонах – 71 %. Головна роль в структурі джерел інвазії належить дикому кабану (*Sus scrofa L.*) і становить – 74,25 %. За повідомленням автора, в 1996 р. на Закарпатті виникло два вогнища трихінельозу, в яких було зареєстровано 54 людини, що вживали м'ясо або м'ясопродукти дикого кабана [4].

Таблиця 1

Динаміка інвазованості трихінелами тварин Західного Поділля (1962–1987 рр., за Н. А. Куликовою)

Вид тварин	Досліджено	Заражено	%
Вовк (<i>Canis lupus L.</i>)	9	2	22,20
Собака домашній (<i>Canis familiaris</i>)	336	4	1,19
Лисиця (<i>Vulpes vulpes L.</i>)	872	81	9,29
Куниця (<i>Martes martes L.</i>)	52	2	3,85
Кішка домашня (<i>Felis catus</i>)	250	11	4,40

Таблиця 2

Результати обстеження тварин на трихінельоз в Закарпатській області (1996–1997 рр., за І. Ю. Шелемба)

Вид тварин	Всього обстежено	Виявлено інвазованих	%
Кішка домашня (<i>Felis catus</i>)	3	3	–
Вовк (<i>Canis lupus L.</i>)	6	3	50,0
Собака домашній (<i>Canis familiaris</i>)	214	9	4,20
Лисиця (<i>Vulpes vulpes L.</i>)	38	11	28,9
Норка (<i>Mustela vison Brisson</i>)	190	0	–
Борсук (<i>Meles meles L.</i>)	1	0	0,00
Нутрія (<i>Myocastor coypus</i>)	18	0	–
Пацюк (<i>Rattus norvegicus Berk.</i>)	9	0	–
Кабан дикий (<i>Sus scrofa L.</i>)	64	2	3,10

Дикі ссавці є основним резервуаром трихінел в природних умовах. Вони відіграють головну роль в підтриманні кругообігу паразита та формуванні тимчасових вогнищ трихінельозу, оскільки інтенсивно інвазовані і в значній кількості заносяться в населенні пункти мисливцями. Нерідко після зняття шкури з вбитих на полюванні лисиць, єнотовидних собак, куниць та інших хижаків їх тушки мисливці залишають на місці (в полі, лісі) або забирають додому повністю і пізніше викидають. Часто ці тушки використовують в корм домашнім тваринам (кішкам,

ВИВЧЕННЯ ТРИХІНЕЛЬОЗУ ДИКИХ ССАВЦІВ В УКРАЇНІ

собакам, свиням). Таким чином мисливці штучно створюють сприятливі умови для циркуляції трихінел. В результаті таких дій можуть формуватись антропогенні вогнища трихінельозу.

За повідомленнями різних авторів показники екстенсивності інвазії диких ссавців в деяких регіонах України достатньо високі. Так в Черкаській та Донецькій областях в період з 1960 по 1996 рр. було досліджено 3077 тварин (вовки, лисиці, куниці, соні, гризуни, єнотовидні собаки та дикі кабани). Трихінели знайдені у лисиць (*Vulpes vulpes L.*) – 9,6 %, трьох сонь (*Glis glis L.*) та одного єнота (*Procyon lotor*) [6]. Високий рівень ураження диких тварин реєструється в Закарпатській області: у вовка – 50 %, лисиці – 2839%, дикого кабана – 3,1 % (табл. 2) [4]. В Хмельницькій області зараженість лисиць досягає 14 %, а тхорів – 5 %. В Чернігівській області 12 % лисиць є трихінелоносіями [1]. За даними Булгакова В. Н. та Мельника М. Н., вовки заражені по всій Україні [7]. В Криму 56,6 % звичайних лисиць інвазовані трихінельозом [8].

ВИСНОВКИ

Високий рівень зараження диких тварин (до десятків відсотків) реєструється в поліській та лісостеповій зонах України. Слід відмітити, що в лісовому біоценозі цих зон фауна диких тварин-носіїв трихінельозу більш різноманітна, а щільність їх заселення вище у порівнянні зі степовою зоною. В результаті цього в степовій зоні України менш сприятливі умови для підтримання кругообігу трихінельозу серед диких тварин. Однак, за даними А. К. Нечаєвої (1963), в Одеській області зараженість вовків становила 57,1 %, а рудих лисиць – 12,5 %.

Отже, ситуація із трихінельозом в Україні досить напружена і до кінця не з'ясована. Нагально необхідні подальші дослідження ураженості диких тварин трихінельозом в різних регіонах країни, з метою встановлення видового складу збудників інвазії та шляхів її розповсюдження.

Список літератури

1. Бритов В. А. Возбудители трихинеллеза. – М.: Наука, 1982. – 270 с.
2. Moravec F. Trichinelloid nematodes parasitic in cold-blooded vertebrates. Academy of sciences of the Czech Republic. – Praha, 2001. – 429 p.
3. Куликова Н. А. Биология и экология трихинелл в Западном Подолье / Автореф. дис... докт. биол. наук.– М., 1993. – 33 с.
4. Шелемба И. Ю. Ситуация по трихинельозу в Закарпатье 1984–1997 гг. // Мед. паразитология и параз. болезни. – 1999. – № 1. – С. 8–10.
5. Артеменко Ю., Синицин В., Дербаль М. Проблема трихинельозу в Україні // Ветеринарна медицина України. – 1997. – № 2. – С. 24–26.
6. Самсонов О. В., Павліковська Т. Н., Агаркова Л. Д. Особливості розповсюдження трихінельозу та його профілактика в Україні на сучасному етапі // Інфекційні хвороби. – 1998. – № 2. – С. 28–30.
7. Мельник М. Н., Булгаков В. А. Трихинеллез в Украинской ССР // Wiadomosci Parazytol. – 1975. – № 4–5. – С. 549–555.
8. Каденации А. Н. К изучению формирования гельминтофауны наземных млекопитающих Крыма // Тез. докл. докл. 9 совещ. по паразитарным проблемам. – М.– Л.: АН СССР, 1957. – С. 104–105.

Поступила в редакцию 06.04.2004 г.